

Çin ve Avrupa Birliği İlişkilerinde Sorun Alanları ve Kriz Yönetimi

İsmail ERMAĞAN*

Özet

Çin ve Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler hem ikili düzeyde hem de dünya siyaseti açısından incelenmesi gereken önemli bir konudur. Günümüzde, AB'nin en büyük ticari ortağının Çin olması, bu ilişkilerin küresel dengeler içindeki yerini göstermektedir. Bununla birlikte, AB-Çin ilişkilerinde birçok sorun bulunmaktadır. Çin-AB ilişkilerinde sorunlu alanların başında Çin'deki insan hakları ihlalleri ve demokrasinin tam olarak uygulanmaması gelmektedir. Sorun alanlarından ikinci ise AB tarafından 1989 yılında Çin'e konulan silah ambargosudur. Diğer sorun alanları arasında ise ekonomi ve ticarete yaşanan sorunlar, bölgesel politikadaki farklılıklar, küresel yönetim, kitle imha silahlarının yayılması ve çevre sorunları gibi hususlar sayılabilir. Bu makalede bu sorun alanları açıklanacak ve Çin'in bu sorunların aşılmasına yönelik uyguladığı stratejiler çözümlenmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Avrupa Birliği, İkili İlişkiler, Sorun Alanları, Kriz Yönetimi

Issue Areas and Crisis Management in the Chinese-EU Relations

Abstract

The relations between China and European Union (EU) are a subject of great significance for analysis within the respect of bilateral ties as well as that of world politics. Today China is the most important trade partner of the EU, that shows the importance of the bilateral ties between both actors in the balance of global politics. However there is a set of problems in the bilateral relations between both sides. First issue area in the Chinese-EU relations is human rights violation as well as democracy deficite in Chiana that followed by the EU Council's arms embargo on Pekin set in 1989. Other problems in the bilateral relations between both actors are; economic and trade disputes, differences in the regional politics, global governance, proliferation of the nuclear weapons and environmantal pollution as well. These issue areas will be explored in this article and analysed China's strategies for the overcoming of these disputing issues.

Keywords: China, European Union , Bilateral Relations, Issue Areas, Crisis Management

Çin ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler neden önemlidir?¹ Türkiye'den bakıldığında ilk olarak sorunun uluslararası boyutu önem arz etmektedir. Küresel ölçekte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) daimi üyeleri arasında cereyan eden güç mücadelesi yadsınamaz. Yani Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) hegemonik pozisyonu/talepleri karşısında Çin, Rusya ve Avrupa devletleri arasında ne tür bir güç ilişkisi bulunmaktadır ve bu aktörler farklı politikalarında hangi ortak paydalarda birleşmektedirler? Sorunun ikinci boyutu ikili ilişkilerle ilgilidir. Bu çerçevede "AB ile Çin arasındaki kurumsal ilişkiler nasıldır?" sorusu öne çıkmaktadır. Ortak bir dış politika

* Doç. Dr.,İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Bölümü, E-mektup: ismailermagan@googlemail.com

¹ Zhou, Hong (Ed.), China-EU Relations, Reassessingthe China-EU Comprehensive Strategic Partnership, Springer Singapore, 2017; Wang, Jianwei and Song, Weiqing (Eds.), China, the European Union, andthe International Politics of Global Governance, Palgrave Macmillan US, 2016;Dong, Lisheng , Wang, Zhengxu and Dekker, Henk (Eds),China andthe European Union (China Policy Series), Routledge, 2013; Grant, Charles and Barysch, Katinka, Can Europe and China shape a newworld order?, Centre For Europe Reform, 2008, https://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p_837-611.pdf, (09.5.2017).

üret(e)meyen ya da ulusal menfaatleri değişebilen Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa devletleri ikili düzeyde Çin ile ne tür bir politika yürütmektedirler? Yukarıda ortaya atılan sorular bu çalışma için kayda değerdir. Bunların Türkiye açısından önemi ise, küresel düzeyde yürütülen bu siyasi-ekonomik güç mücadelesinin AB üyelik müzakerelerinde bulunan söz konusu ülkeyi nasıl etkileyeceği hususudur.

Bu makale, Çin-AB ilişkilerinde hangi hassas meseleler mevcut olduğuna ve Çin'in bu hususlarda nasıl bir kriz yönetimi uyguladığına ilişkindir. AB ve Çin arasındaki ikili ilişkiler küresel faktörlerin ışığında nasıl gelişmiştir? AB'nin ve Çin'in bu ilişkilerde temel beklentileri/hedefleri nelerdir, hangi konularda problemler bulunmaktadır, ilişkilerin sınırı nerelere kadar uzanmaktadır? Bu çalışma yukarıdaki sorulara cevap aramaktadır. Çalışmanın başlıca tezleri olarak ise şunlar dile getirilebilir: AB'li ve Çinli siyasi aktörler, başlangıçta ekonomik ve ticari kulvarlarda yola çıkmışlar, akabinde siyasi-güvenlik-kültürel boyutlar ile ikili ilişkileri çeşitlendirerek, buna stratejik bir karakter kazandırmaya çalışmışlardır. ABD tarafından kontrol edilmesi gereken bir dev olarak addedilen Çin, AB'yi söz konusu ülke ile ilişkilerinde bir denge unsuru olarak görmektedir. Karşılıklı bağımlılık temelinde şekillenen Çin ve AB ilişkileri sadece olumlu gelişmelerden ibaret değildir; mevcut problemlerin bazılarının çözümü Brüksel ve Pekin arasında bazılarının ise Brüksel, Pekin, Washington ve Moskova arasında bulunmaktadır.

Çin ve Avrupa Birliği İlişkilerine Kısa Bir Bakış

19. yüzyılda İngiltere ve Fransa gibi büyük devletler izlemiş oldukları sömürgeci politikalar doğrultusunda Çin'de kapitülasyonlar elde etmek istemişler ve Çin'e karşı açılan savaşlar sonucunda bu ülkeyi kendi malları için büyük bir pazar haline getirmişlerdir. Afyon savaşları ile yarı sömürge haline getirilen Çin, Avrupalılara büyük meblağlar kazandırmıştır. Çin'in Avrupa ile ilişkilerinde bu tarihsel tecrübeyi yok saymak gerçeklikle bağdaşmaz. Günümüzde ise AB Çin'in en büyük ticari ortağı konumundadır. Buna karşılık bu ilişkilerde Çin'in siyasal ve ekonomik kazançları yadsınmamalıdır. Günümüz Çin-AB ilişkileri Soğuk Savaş döneminin ortasında başlamıştır. Soğuk Savaş'ın başladığı 1945 yılında Tayvan, Çin'i temsilen BM üyesi olmuştur. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Çin Halk Cumhuriyeti, 1971 yılında BM üyeliğini devralmıştır. Avrupa Topluluğu (AT), ABD faktörü ortadan kalkınca Çin ile diyaloga geçme kararı almıştır. Genel olarak 1975 yılına kadar olan dönem "Diplomatik İlişkisizlik" yılları olarak değerlendirilmektedir. Böylece ilkin 1975 yılında diplomatik düzeyde başlayan ikili ilişkiler, 1978 ve 1985 yıllarında yapılan anlaşmalar ile özellikle ticari ve ekonomik alanlarda hızlı bir ilerleme göstermiştir. Tiananmen Olayları (1989) ilişkilerde krize neden olsa da etkileşim devam ettirilmeye çalışılmıştır. İki aktör arasındaki ilişkilere genel olarak bakıldığında 1975-1994 döneminde ikili ilişkiler "düşük profilli" olarak nitelendirilebilir. 1994 sonrasında hem küresel konjonktür hem de aktörlerin politik tercihleri nedeniyle Çin-AB ilişkilerinde siyasi ve ekonomik boyutlar derinleştirilerek ilişkilere kültürel-bilimsel boyutlar dâhil edilmiştir.

Çin 2017 yılı itibarıyla 1,3 milyar civarındaki nüfusu ile dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir. Gayri Safi Milli Hasılası 11,2 trilyon dolar dolaylarında olan Pekin küresel ekonomi ve siyasette giderek daha etkili bir rol oynamaktadır. Örneğin, bu ülke küresel ticari ilişkilerde Doğu Asya'da önemli bir ayrıcalığa sahip olup Afrika, Latin Amerika ve Orta Asya gibi bölgelerde diğer büyük devletlerle başa gürüşmektedir. BMGK'nin daimi üyesidir. Merkezi plan ekonomisinden serbest piyasa reformları aracılığıyla karma ekonomi modeline geçtiği 1978 yılından itibaren yıllık ortalama yüzde 10 civarında

büyüyen (tarihte büyük bir ekonominin sürdürdüğü en hızlı büyüme)² ve adeta “dünyanın fabrikası” unvanını alan bu ülke, gösterdiği yüksek büyüme hızıyla 800 milyondan fazla insanını yoksulluğun pençesinden kurtarmıştır. Dahası, 2015 yılına kadar “Milenyum Kalkınma Hedeflerine”³ ulaşmış ve bu hedeflerin dünya çapında tutturulmasına büyük katkıda bulunmuştur.⁴ Çin BMGK ve Şangay İşbirliği Örgütü üyeliği sayesinde Rusya ile küresel ve bölgesel etkileşime girmiştir. Çin dış politikada ABD’nin üstünlüğünü dengeleme ve ulusal güvenliğini sağlama hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Örneğin, bu çerçevede AB ile etraflı ilişkiler tesis etme gayreti içinde olan Çin, birlik ülkelerine 2008 sonrası dönemde içine düştükleri ekonomik krizde destek vermeyi ihmal etmemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren ilişkilerin kurumsal altyapısı hazırlanmıştır. 2000’li ve 2010’lu yıllar ile ilişkiler derinleştirilmiş, bu bağlamda fırsatlar ve riskler değerlendirilmiştir. Bu dönemde AB ile Çin arasındaki ilişkilerde genel olarak üç temel amaç göze çarpmaktadır: Birincisi, her iki aktör karşılıklı olarak ulusal pazarlara açılarak küresel düzeyde siyasi ve ekonomik kazançlar sağlamak istemektedir. İkincisi, AB, Çin’i Batı değerleri doğrultusunda dönüştürerek bu ülkeyi potansiyel bir tehdit olmaktan çıkarmak istemektedir. Üçüncüsü, Çin, ABD’ye karşı bir denge unsuru olarak AB ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini derinleştirmek istemektedir. Son tahlilde, Çin-AB ilişkilerinde bazı sorunlar halen çözüm beklese de, iki taraf da ilişkilere “stratejik” bir değer atfetmektedir.

Çin-AB İlişkilerinde Sorun Alanları ve Pekin’in Kriz Yönetimi Stratejileri

Çin-AB ilişkilerinde özellikle 2000’li yıllardan itibaren bazı sorunlu alanlar yok değildir. Bu bağlamda ilişkilerin geriye gitmemesi ve menfaatlerin gerçekleştirilebilmesi için aktörlerin kriz yönetimlerinin irdelenmesi bir gereklilik olarak görünmektedir. Çin-AB ilişkilerinde sorunlu alanların başında Çin’deki insan hakları ihlalleri ve demokrasinin tam olarak uygulanmaması gelmektedir. Sorun alanlarından ikinci ise AB tarafından 1989 yılında konulan silah ambargosunun kaldırılmasıdır. Diğer sorun alanları arasında ise ekonomi ve ticarete yaşanan sorunlar, bölgesel politikadaki farklılıklar, küresel yönetim, kitle imha silahlarının yayılması ve çevre sorunları gibi hususlar sayılabilir. Aşağıda bu sorun alanları açıklanacak ve Çin’in bu sorunların aşılmasına yönelik uyguladığı stratejiler çözümlenmeye tabi tutulacaktır.

İnsan Hakları İhlalleri ve Demokrasi Sorunu

AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının ana gayelerinden birisi, insan hakları hususunda küresel ölçekte duyarlılığın artırılmasıdır.⁵ İnsan hakları mevzusu AB’nin kuzey üyeleri olan İsveç, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkeler tarafından daha fazla önemsenmektedir. 1990’lardan beri AB üçüncü ülkelerle imzaladığı anlaşmalara insan haklarına riayeti içeren maddeler koymuştur. Ayrıca AB kendisini normatif bir güç olarak gördüğünden üçüncü ülkelerde insan hakları ihlallerine karşı cezai müeyyidelere

² Dünya Bankası, China Overview, <http://www.worldbank.org/en/country/china/overview>, (08.5.2017).

³ Birleşmiş Milletler Örgütü 2000 yılında dünya genelinde yoksulluğun azaltılması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla 2015’e kadar sekiz hedefe ulaşılmasını istemiştir: Bunlar; aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, ilköğretimin evrensel düzeyde gerçekleştirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması/kadınların konumlarının güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma vb. hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi şeklinde sıralanabilir.

⁴ Dünya Bankası, China Overview, a.g.e.

⁵ Smith, Karen, E., European Union Foreign Policy in a Changing World, Cambridge, Polity Press, 2003, s. 13.

gidebilmektedir. Çin ile AB arasında 1995 yılında kabul edilen “Uzun Dönemli bir Politika” belgesinde de Brüksel’in insan hakları konusundaki hassasiyetleri vurgulanmıştır. Fakat egemenlik ve insan hakları konusunda Çin ve AB’nin farklı yaklaşımlar benimsedikleri de bilinen bir gerçektir ki bu durum ortaya ciddi problemler çıkarabilmekte, hatta bazı uzmanlar tarafından AB ve Çin arasındaki siyasi ilişkilerin gelişmesini engelleyen bir unsur olarak görülmektedir. Örneğin, 2015 yılında AB ve Çin arasında gerçekleşen otuz dördüncü “İnsan Hakları Diyalogu” toplantısında Çin’in insan haklarına riayet etmesi yönünde bazı öneriler getirilmiş ancak tatmin edici bir sonuç alınamamıştır.⁶

AB, Çin’den birey ve azınlık haklarının yasal çerçevede korunmasını talep ederken, Çin ise AB’ye karşı sürekli olarak egemenlik haklarının öneminden bahsetmektedir. Yani Pekin yönetimi, ülkenin bütünlüğünü, istikrarını ve toplumun güvenliğini insan haklarına riayete yeğlemektedir. Çin özellikle ülkesinde Doğu Türkistan, Tibet⁷ ve Tayvan gibi bölgelerde yaşanan insan hakları ihlallerinin AB ile ikili ilişkilerine gölge düşürmemesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin, Avrupalılar tarafından Tibet gibi özerk bölgelerin ziyaret edilmesi Çin tarafından içişlerine müdahale olarak değerlendirilmektedir.

Çin azınlık ve insan hakları ihlalleri nedeniyle sorun yaşadığında, karşı tarafı “Tek Çin Politikasına”⁸ saygılı olmaya ve içişlerine karışmama prensibine riayet etmeye davet etmektedir. Ayrıca kriz yönetiminde bu bağlamda başvuru araçlarından birisi de karşı tarafa “Farklılıklarda İşbirliği” prensibini hatırlatmaktır. Bu ikazlar işe yaramazsa bir sonraki aşamada belli bir süreliğine siyasi ve ekonomik ilişkilerin askıya alınması gündeme gelebilmektedir.

Silah Ambargosu

AB ile Çin arasındaki askeri ilişkilerde, silah ambargosu kilit rol oynamaktadır. Brüksel yönetimi Tiananmen Olayları sonrasında Avrupa Konseyi’nde almış olduğu bir kararla 1989 yılında Pekin yönetimine silah ambargosu koymuştur. Daha sonra AB 1998 yılında Çin’e silah satışını düzenleyen bir kararla bu ülkeye karşı uyguladığı ambargoyu kısmen yumuşatmıştır. Ancak gene de alıcı ülkenin insan haklarına saygılı olması, bölgesel istikrar ve barışın sağlanması konularında dikkatli olması gerektiği belirtilmeden geçilmemiştir. Bu düzenleme Çin’e silah satışını üye ülkelerin inisiyatifine bırakmıştır. Diğer yandan 1989 yılında kabul edilen ambargoda silah tanımı muğlak bir şekilde yapıldığından Çin’e karşı bir yaptırım uygulanamamaktadır. 1998’te silah ambargosunun yumuşatılmasından sonra Almanya ve Fransa gibi AB ülkeleri Çin’e silah satışı yapmışlardır. Her ne kadar ambargonun kaldırılma kararı ilk defa 2003 yılında AB Konseyine getirilmiş olsa da Danimarka, Hollanda, İsveç vb. üyelerin itirazları nedeniyle reddedilmiştir. 2005 yılında da insan hakları uygulamalarında kayda değer bir iyileşme kaydedilmediğinden bu konuda bir politika değişikliğine gidilmemiştir. Diğer yandan Washington yönetiminin silah ambargosunun kaldırılmasına yönelik tavrı bu ambargonun kaldırılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. İkinci neden ise Çin’in 2005 yılında Tayvan’ın bağımsızlık kararına engel olmak amacıyla yürürlüğe soktuğu Ayrılmazlık

⁶ European Union External Action: 34th EU-China Dialogue on Human Rights, 02/12/2015, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4594_en, (19.5.2017).

⁷ Deutsche Welle, “Çin’den Sarkozy’e Dalay Lama tehdidi”, 08.12.2008, <http://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-sarkozye-dalay-lama-tehdidi/a-3856947>, (27.6.2017).

⁸ II. Dünya Savaşı’ndan sonra BM’de Çin’i Tayvan temsil ediliyordu. Çin Halk Cumhuriyeti, “Tek Çin Politikası” ile sadece bir tane Çin devletinin varlığını vurgulamakta ve dünyadan bu politikayı uygulamasını talep etmektedir.

Kanunu (“Anti-Secession Law”) adlı bir yasayı uygulamaya koymasındır. Bu durum Çin’in güçlendiği taktirde bölgesel sorunların çözümünde gerektiğinde şiddete başvurma ihtimalini gösterdiğinden ABD ve bazı AB başkentlerinde tedirginliğe neden olmuştur.⁹

Çin silah ambargosunu aşma kapsamında kriz yönetim stratejisi olarak; barışçıl bir politika izleme ve askeri modernleşmeyi sağlama hususlarının önemini vurgulamaktadır. Diğer yandan askeri işbirliğini hem Batı hem de Rusya ile geliştirmeye çalışmaktadır. Çin ayrıca AB üyeleri arasındaki görüş ayrılıklarından da yararlanma yoluna giderek Almanya, Fransa ve Doğu Avrupa ülkeleri¹⁰ ile yakın bir işbirliği geliştirmeye gayret etmektedir.

Ekonomik-Ticari İlişkiler ve Sorunlar

Küresel ticarete ABD’den sonra ikinci en büyük ekonomi haline gelen Çin, Avrupa ülkeleriyle de sıkı bir ekonomik işbirliği geliştirmiştir.¹¹ ABD 2016 yılı itibarıyla 610 milyar Avroluk dış ticaret hacmiyle Çin’in birinci AB ise 515 milyar Avroluk ticaret hacmiyle ikinci büyük ticari ortağı haline gelmiştir.¹² Diğer yandan dünyanın en büyük döviz rezervine sahip ülkesi olan Çin 2010 sonrasında ortaya çıkan borç krizinde AB ülkelerine büyük yardımlarda bulunmuştur.¹³ Yapılan karşılıklı yardımlar AB ve Çin arasındaki dış ticaret hacminin artmasına vesile olacak niteliktedir. Son tahlilde, artan ekonomik ilişkiler karşılıklı bağımlılığın en temel göstergesidir.

Diğer yandan, ekonomik ilişkiler arttıkça ve çeşitlendikçe kimi sorunlar da ortaya çıkmıştır.¹⁴ Örneğin dış ticaret açığının 2013 yılında 32 milyar Avro ile AB aleyhine olması Brüksel’de Pekin tarafından bir çevrelenme duygusu uyandırmıştır. AB ve Çin arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerde öne çıkan başlıca problemler arasında; Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) karşı taahhütlerini zamanında yerine getirememesi, Pekin yönetimine karşı AB tarafından uygulanan anti-damping ve anti-sübvansiyon, Çin’in fikri mülkiyet haklarını sürekli olarak ihlâl etmesi, Çin’de ileri düzeylere ulaşmış olan ürün ve marka sahteciliği/korsanlığı, Çin’de AB yatırımlarının gittikçe azalması, iki aktör arasında yüksek teknoloji alanında işbirliği imkanlarının düşük olması, Çin’in kendi para birimi Yuanı korumaya yönelik almış olduğu tedbirler ve Çin’deki bazı uygulamaların Avrupalı yatırımcıları Çin pazarında dezavantajlı duruma sokması gibi hususlar sayılabilir.¹⁵

Yukarıda dile getirilen hususlardan özellikle Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne karşı taahhütlerini zamanında yerine getirmemesi AB ve Çin arasında iktisadi sorunlara neden olmaktadır. Çin 2001 yılında DTÖ’ye üye olduktan sonra AB mallarına karşı 15 yıllığına koruma önlemleri almıştır. Çin’in ticaretinin hızla gelişmesi dolayısıyla AB’nin ciddi kayıplar yaşaması, her iki aktörü ister istemez koruyucu önlemler almaya itmektedir. Dünya genelinde Çin’den yapılan ithalata 1995-2013 yılları arasında getirilen toplam 717 anti-damping uygulamasının 114 adedi AB tarafından yürürlüğe sokulmuştur. AB

⁹ Kang, David C., *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia*, Columbia University Press, 2008.

¹⁰ <http://turkish.china.com/news/china/543/20150124/265764.html>, (13.6.2017).

¹¹ Alagöz, Akçadağ Emine, „Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri“, 08.01.2013, <http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-iliskileri/#.WSRkmGjyIU>, (21.4.2017).

¹² AB Haber: “AB’nin en önemli ticaret ortağı ABD ve Çin”, 29.03. 2017, <http://www.abhaber.com/abnin-en-onemli-ticaret-ortagi-abd-ve-cin/>, (09.5.2017).

¹³ Zhang, Xiaotong, *The impact of Europe and ebtcrisis on EU-US-Chinarelations, The EU, the US and China-Towards a New International Order?*. Edward Elgar Publishing,2014, s. 46-63.

¹⁴ Xin, Chen, *China-EU Economic and Trade Relations*, In Zhou, Hong (Ed.),*China-EU Relations, Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership*, Springer Singapore, 2017, s. 69-91.

¹⁵ Keyvan, Özlem Zerrin, a.g.e., s. 96-97.

firmalarının Çinli firmalarla rekabet etme yeteneklerinin zayıflaması, Çin ekonomisinin devletçi yapısı AB-Çin zirvelerinde önemli gündem maddesi olmaya devam etmektedir. Piyasa ekonomisi konusunun sürekli olarak gündeme gelmesi Çin'i rahatsız etmektedir.¹⁶

AB ve Çin arasındaki iktisadi ilişkilerde tekstil sektörü önemli sorun alanlarından bir diğeridir. Ucuz işgücü avantajına sahip olan Çin, emek yoğun tekstil sektöründe hızlı bir şekilde yükselerek 1993 yılında dünyanın en büyük tekstil ve hazır giyim ihracatçısı durumuna gelmiştir. Tekstil sektöründe 2005 yılında bütün kotaların kalkmasıyla birlikte Çin'in AB'de pazar payını hızlı bir şekilde artırması Brüksel'i tedirgin etmiş ve Çin'in tekstil mallarına karşı kota uygulamasına gitmiştir. Çin'in 2005 yılında Almanya ve İtalya gibi tekstil sektöründe öncü olan ülkelere gerçekleştirdiği tekstil ürünü ihracatı yüzde 80'leri geçince Avrupalı yetkililer bu durumu ülkelerindeki tekstil sektörünün iflası şeklinde yorumlamışlardır.¹⁷ AB'de Çin mallarına karşı uygulanan kotaların kaldırılması için taraflar arasında sıkı pazarlıklara gidilerek 2008'de bu uygulamaya tamamen son verilmiştir. Ancak AB Çin mallarına karşı markaj uygulamaya devam etmiştir. Çin AB ülkelerinde kendi mallarının kalitesizliği yönünde yapılan propagandalara daha kaliteli mallar üretmek suretiyle cevap vermiştir.

AB Çin'in üretmiş olduğu güneş enerjisi panellerine yüzde 47'lik yüksek bir gümrük vergisi koyduğunda, Çin yönetimi de AB'den ithal edilen şaraplara yönelik kısıtlama getirmiştir. Çin 2012 yılında AB güneş enerjisi sektöründe yüzde 70'lik bir paya ulaşarak en büyük tedarikçi konumuna gelmiştir. Çin'in Avrupa mallarından yüzde 75 daha düşük bir fiyatla pazara girmesi sektörde birçok Avrupalı işçinin işlerini kaybetmelerine neden olmuştur. Bu gelişmeler üzerine 2013 yılında AB'nin almış olduğu anti-damping tedbirleri nedeniyle Çinli güneş enerjisi firmalarının AB pazarındaki payları yüzde 30'lara gerilemiştir. Diğer yandan Çin yönetimi bu uygulamaya ülkesindeki şarap pazarının yüzde 70'ine sahip olan Fransa, İspanya ve İtalya'ya karşı benzer ek vergilendirmelere gitmek suretiyle cevap vermiştir. Çin'in uyguladığı bu kısasa kısas politikası sonucunda AB yelkenleri indirerek ortak menfaatler temelinde anlaşma yoluna gitmiştir. Böylece Çin'in güneş enerjisi panelleri AB'de, Avrupa'nın şarabı ise Çin'de müşterileriyle buluşmaya devam etmiştir.

AB-Çin ilişkilerinde çözüm bekleyen bir diğer sorun, Çin'de fikri mülkiyet haklarının ihlal edilmesine yönelik uygulamalardır. AB, Çin'de mevcut olan ürün ve marka sahteciliğine karşı ciddi itirazlar yöneltmektedir. Çünkü AB markaları taklit edilmek suretiyle çok düşük fiyatlarla haraç mezat bir şekilde piyasaya sürülmektedir. Örneğin, Land Rover firmasının üretmiş olduğu Range Rover Evoque marka bir aracın satış fiyatı 62 bin dolar iken Çinli firmalar bu aracın taklidini üçte bir fiyatına 22 bin dolara satışa sürerek söz konusu firmayı zarara uğratmaktadır.¹⁸ Bu bağlamda durum öyle vahimdir ki, 2014 yılında Çin'den Avrupa'ya ihraç edilen ürünlerin yüzde 66'sı çakma markaların ürünlerden oluşuyordu.¹⁹ Çin'de fikri mülkiyet alanında korsan üretim sürdüğü müddetçe bu ülke AB'den yüksek teknoloji ürünleri ithalinde ciddi sıkıntılar yaşamaya adaydır. Çin

¹⁶ Dünya: "Çin piyasa ekonomisi statüsüne hazırlanıyor", 15.01.2016, [https://www.dunya.com/dunya/cin-piyasa-ekonomisi-statusune-hazirlaniyor-haberi-304550, \(01.6.2017\).](https://www.dunya.com/dunya/cin-piyasa-ekonomisi-statusune-hazirlaniyor-haberi-304550, (01.6.2017).)

¹⁷ Xiang, Cai, "How China Should Counter act against the EU's Safeguard Measures", European Integration Studies, No. 3, 2005, p. 42.

¹⁸ Gibbs, Nick, Land Rover blasts Evoque look-alike from China, 26.11.2014, [http://europe.autonews.com/article/20141126/COPY/311289991/land-roverblasts-evoque-look-alike-from-china, \(02.6.2017\).](http://europe.autonews.com/article/20141126/COPY/311289991/land-roverblasts-evoque-look-alike-from-china, (02.6.2017).)

¹⁹ Avrupa Komisyonu (European Commission), Report on EU customs enforcement of intellectual property rights (IPR) 2014, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015, s. 19.

bu sorunu aşmaya yeterince gayret etmediği gibi, Konfüçyüs felsefesine dayanarak fikri mülkiyet ihlallerini mazur bile görmektedir.

Bölgesel Politikalarla İlgili Meseleler

Çin ve AB'nin Afrika, Orta Doğu ve Doğu Asya bölgelerine yönelik izledikleri politikalar mahiyeti itibarıyla birbirine taban tabana zıttır. Brüksel, Pekin'i küresel ve bölgesel ölçekte izlediği politikada genel güvenlikten ziyade ekonomik çıkarını öncelendiği için eleştirmektedir. AB yetkilileri, Çin'in Sudan, İran veya Kuzey Kore gibi ülkelerin otoriter rejimlerini destekleyerek, küresel ölçekte demokratik taleplere karşı sessiz kalmasından ve sadece kendi ekonomik çıkarlarını düşünmesinden ciddi anlamda rahatsızlık duymaktadırlar. Çin Afrika'da insan haklarını ihlal eden ülkelerle ikili ilişkiler kurmakta ve bu ülkelerde yatırım yapmakta hiçbir beis görmemektedir. Örneğin, Çin Darfur'a karşı hoşgörülü bir politika takip ettiği için 2008 Pekin Olimpiyatları AB ülkeleri tarafından sert bir şekilde protesto edilmişti. Çin ise her fırsatta uluslararası politikada büyüyen ekonomisinin önceliklerini dikkate almak zorunda olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü küresel aktör olma yolunda hızla ilerleyen Çin'in büyük bir enerji, hammadde ve pazar ihtiyacı bulunmaktadır. Dolayısıyla hiçbir ön koşul ileri sürmeksizin dünyanın her bölgesiyle ikili ilişkiler kurmaktadır.²⁰ Böylece Afrika ve Latin Amerika gibi bölgelerde hızlı bir biçimde etkisini artırarak, AB ülkelerine rakip olmuştur.

Ancak Çin baskıcı rejimleri destekliyor eleştirisinden kurtulmak adına bazı taktik adımlar atmaktan da geri durmamaktadır. Örneğin, Darfur yönetimine zaman zaman ülkedeki mevcut durumun iyileştirilmesi yönünde çağrılar yapmaktadır. Çin Afrika bölgesinde de içişlerine karışmama, kazan-kazan yönetimi ile ilişkide bulunduğu ülkelerin ekonomik kalkınmalarına destek olma, yaptığı yardım ve yatırımları demokratikleşme gibi herhangi bir ön şarta bağlamama yönünde bir dış politika stratejisi izlemektedir. Ayrıca Çin yapmış olduğu yardımları doğrudan ulusal kurumları aracılığıyla gerçekleştirdiği için bu yardımları uluslararası kurumlar eliyle yapan AB ve ABD'ye göre büyük bir üstünlük kazanmaktadır. AB ise Çin'i Afrika'da hem uluslararası örgütlerle işbirliğine davet etmekte hem de bölgede Çin ile ortak projeler gerçekleştirmek istemektedir.²¹

Diğer yandan Çin uluslararası meselelerde statükodan yana bir tutum sergilemektedir. Örneğin, Çin yönetimi ülkesi içindeki özerk bölgelerde bağımsızlık talepleri olduğu için Kosova'nın bağımsızlığına karşı bir politika izlemiştir. Çin AB'yi birçok uluslararası mevzuda ABD'nin dümen suyunda giden ve olaylar karşısında net tavır almayan bir aktör olarak değerlendirirken, AB ise Çin-Rusya yakınlaşmasının Batı karşıtlığı mı yoksa küresel işbirliği mi olduğu hususunda şüpheler taşımaktadır.

Küresel Yönetişim

Çin ve AB Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel aktör olma yönünde politikalar takip etmektedir. Bu nedenle her iki aktör de diğer devletlerle ikili ilişkiler geliştirmeye gayret etmektedir. AB, Çin'in Batılı değerler manzumesi etrafında küresel sistemle bütünleşmesini desteklerken, Çin'in ise Batı'nın hegemonyasındaki küresel siyasi ve ekonomik kurumların işleyişine karşı çekinceleri mevcuttur.²² Sömürgeci bir geçmişe sahip olmayan Çin günümüzde sömürüye karşı dünya devletleri arasında dayanışma olması

²⁰ Barton, Benjamin, and Men, Jing, China and the European Union in Africa: Partners or Competitors?, Routledge, 2011; Brautigam, Deborah, The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa, Oxford University Press, 2010.

²¹ Grant, Charles, and Barysch, Katinka, Can Europe and China shape a new world order?, 2008, s. 82-85.

²² Wang, Jianwei / Song, Weiqing, a.g.e.

gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Çin ülkesi içindeki özerk eyaletlerindeki sorunlardan dolayı ikili ve çok yönlü ilişkilerde “içişlerine karışılmama” prensibine büyük bir önem vermektedir. Dolayısıyla Çin bu konularda AB’den anlayış beklemektedir. Diğer yandan AB ise Çin’in uluslararası örgütlere üye olarak uluslararası yükümlülükler altına girmesinden yana bir tavır sergilemektedir.²³

Çin, Latin Amerika’dan Doğu Asya’ya, Afrika’dan Orta Doğu’ya çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan ülkelerle siyasi ve ekonomik ilişkiler içerisindedir. Çin’i küresel yönetişimde öne çıkaran faktörler arasında; Afrikalı devletler nezdinde saygınlığa, Asya ülkeleri arasında nev-i şahsına mahsus merkezi bir konuma ve dünya ticaret yolları üzerinde jeostratejik öneme sahip olması gibi hususlar bulunmaktadır. Bu bağlamda Çin’in 2008 sonrasında baş gösteren küresel ekonomik ve mali krize rağmen ekonomik büyümesini sürdürebilmesi ve küresel çapta ileri düzeyde ikili ve çok yönlü ticari ilişkiler geliştirebilmesi dikkate şayan bir durumdur. Örneğin G-20’nin küresel ekonomik işbirliği açısından önemli bir araç olduğunu düşünen Çin bu oluşumun çalışmalarına gereken desteği vermektedir.

Taşındığı potansiyelin farkında olan Çin küresel yönetişimde isabetli kriz yönetme stratejileri izlemektedir. Bu bağlamda Çin Batı hegemonyasına şiddetle karşı çıkarken, uluslararası politikada denge sağlamak için Rusya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri gibi aktörlerle dayanışma içindedir. Küresel ölçekte devletlerarası ortak çıkarlar ve adaletli bir yönetim anlayışından yana tavır alan Çin, küresel oluşumları tamamen dışlayan bir politika izlememektedir.

Kitle İmha Silahlarının Yayılması

Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) küresel barışı koruma yolunda devletlere sorumluluklar yüklemiştir. Bununla birlikte NPT’nin nükleer güç olarak tanımladığı beş ülke diğer devletler tarafından eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Nükleer silahların yayılmasının denetimini ise Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) üstlenmiştir. Bu bağlamda önemli olan husus ise nükleer silahların bir devletten ziyade devlet dışı aktörlerin eline geçmesidir. Bu anlaşma gereği kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi dünya barışı adına hayati öneme haizdir. Diğer yandan AB ve Çin temelde teröre, uyuşturucuya ve köktenci akımlara karşı mücadele ortak paydasında buluşmuşlardır.

Diğer yandan Pakistan’ın nükleer silah elde etme programına gereken katkıyı vermiş olan Çin, Kuzey Kore, İran, Libya, Suudi Arabistan ve Suriye gibi ülkelerde de ya nükleer reaktör kurmuş yada bu ülkelere zenginleştirilmiş uranyum ihraç etmekten çekinmemiştir. Tüm bunlara rağmen Çin 1992 yılında NPT’yi imzalamış ardından da 2004 yılında Nükleer Tedarikçi Ülkeler Grubuna dâhil edilmiştir.²⁴ Buna karşın Çin kitle imha silahlarının yasadışı grupların eline geçmesini önleyecek ortak tedbirlere katılmamıştır. Bu görüş ayrılığına rağmen AB bu konuda Çin’den tam destek beklemektedir. Özellikle Kuzey Kore ve İran meselesinde Batılı aktörlerin ve Çin’in tutumları kolaylıkla birbirinden farklılaşabilmektedir. Çin’in nükleer silahların yayılmasına karşı tutumu çok önemlidir. Bu devletin desteği olmadan bu mücadele yetersiz kalacaktır. AB ve Çin ortak çıkarlar temelinden hareket etmedikleri sürece ikili ilişkiler kırılmalı devam edecektir. ABD faktöründen dolayı Çin-AB ilişkileri güvenlik alanında yeterince gelişmemektedir. Buna rağmen AB yetkilileri Çin ile işbirliğinin önemini kavramış gözükmektedirler.

²³ Grant, Charles, Barysch, Katinka, a.g.e.

²⁴ Arm’s Control Association, “Arms Control and Proliferation Profile: China“, Mart 2017, <https://www.armscontrol.org/factsheets/chinaprofile>, (11.6.2017).

Çevre Sorunları

Ciddi anlamda çevre sorunlarıyla karşı karşıya olan Çin yüzde 24'lük bir oranla atmosfere en fazla sera gazı salınımına neden olan ülkedir. Çin'i; ABD, AB, Hindistan, Brezilya ve Rusya gibi diğer ülkeler takip etmektedir. Diğer yandan uluslararası arenada küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı önlemleri içeren Kyoto Protokolü²⁵ 2020 yılına kadar uzatılmıştır. Söz konusu ülkelerden sadece ABD bu anlaşmayı imzalamamıştır. Her ne kadar Çin Kyoto Protokolü'nü imzalasa da ekonomik büyümesi nedeniyle şimdilik bu anlaşmanın gereklerini yerine getirme zorunluluğu bulunmamaktadır. AB ise normatif gerekçelerle Çin'den Kyoto Protokolü'ne uygun bir şekilde atmosfere hidrokarbon salınımını sınırlandırmasını beklemektedir. Çin ekonomik kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için Kyoto Protokolü'nün gereklerini yerine getirmeyi ötelemektedir. Buna rağmen bu konuda yapıcı davranmaya çalışan Çin, bu bağlamda alınan kararlara bütün sanayileşmiş devletlerin eşit bir şekilde uymalarını talep etmektedir.

Diğer yandan AB ve Çin arasında 2003 yılından bu yana Çevre Politikası Diyalogu adında bir forum düzenlenmektedir. AB bu zirvelerde çevre konusunda belirlediği hedefleri Çin yönetimi ile paylaşmakta ve aynı hedeflerin Çin tarafından da benimsenmesinin küresel ölçekte yönetim bakımından önemli olduğunu düşünmektedir.²⁶ Çin çevre konusundaki kriz yönetiminde; çevre sorunlarını ikili ilişkilerle irtibatlandırmama, Kyoto Protokolü'ne imza atmayan diğer devletlere işaret etme, çevre sorunlarında tüm sanayileşmiş devletlerin sorun çözümüne eşit derecede katkı yapması ve AB'nin çevre sorunlarına yönelik getirmiş olduğu önerilere tamamıyla kayıtsız kalmama gibi hususları öne çıkarmaktadır.

Sonuç

Yukarıda vurgulandığı üzere Çin-AB ilişkilerinde; Brüksel'in Doğu Türkistan ve Tibet gibi bölgelerde yaşanan insan hakları ihlallerini ve demokratikleşme hususundaki sorunları dile getirmesi Pekin tarafından içişlerine karışma olarak yorumlanmaktadır. Bunun haricinde Çin-AB ilişkilerinde yaşanan sorun alanları arasında; Çin'e uygulanan silah ambargosu, Çin'in fikri mülkiyet haklarını ihlal etmesi, Brüksel ve Pekin arasında küresel ve bölgesel politikadaki farklılıklar, kitle imha silahları ve çevre sorunları gibi hususlar dikkat çekmektedir. Bu durum her iki tarafı da etkili bir kriz yönetimini benimsemeye itmektedir. Aksi taktirde Çin-AB ilişkilerindeki mevcut karşılıklı bağımlılık gereği söz konusu aktörlerin kayıpları büyük olacaktır.

Çin yönetimi AB ile ilişkilerinde aşağıda dile getirilen kriz yönetimi stratejilerini uygulamaktadır: Birincisi, Çin AB ile ilişkilerinde kimi zaman kazan-kazan yöntemini benimserken, kimi zaman ise güneş panelleri ticaretinde ortaya konulduğu gibi gerektiğinde gerginlik politikası izlemektedir. İkincisi enerji, hammadde ve pazar konularında dışarıya bağımlı olan Çin bu ihtiyacını karşılayan bütün ülke ve bölgelerle esaslı ikili ilişkiler geliştirirken, icabı halinde AB ile rekabete girmekten kaçınmamakta ve kendi aralarında birliği sağlayamamış AB ülkelerini birbirine karşı kullanmaktadır. Örneğin, Çin bazı Doğu Avrupa ve Baltık üyelerine yatırımlar yaparak bunun karşılığında bu ülkelerde üs edinme politikaları takip etmektedir. Üçüncüsü ise Çin gerektiğinde AB ülkelerinin Tibet konusunda getirdikleri eleştiriler yüzünden bu ülkelerle ilişkileri dondurmaktan da çekinmemektedir.

²⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı: "Kyoto Protokolü", <http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa> (18.01.2018). Protokol ile devletlerin atmosfere saldıkları karbon miktarlarını 1990 yılındaki seviyelere düşürmeleri vurgulanmaktadır.

²⁶ Hwee, Yeo, Lay, The EU's role in Security and regional order in East Asia. In Shearman, Peter, (Eds.), Power Transition and International Order in Asia: Issues and Challenges. Routledge, 2013, s. 44-57.

Makro ölçekte bakıldığında Çin Halk Cumhuriyeti ekonomik olarak önemli bir güç konumuna yükselmesine rağmen, mevcut uluslararası iktisadi sistemin girift bir parçası haline gelmiştir. Fakat henüz tek başına bu sistemin temel parametrelerini yeniden oluşturabilecek kapasiteye ulaşmış değildir. ABD Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarına nispeten güç kaybına uğramış olsa da hâlen uluslararası sistemin bir numaralı yönlendiricisi konumundadır. ABD aynı zamanda bu gücünü koruyacak araçlara sahiptir. Örneğin, NATO, ABD'nin Avrupa ve Asya ülkeleriyle sahip olduğu yakın siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler bu çerçevede büyük bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu durum Çin'in siyasal bakımdan şimdilik ABD ile boy ölçüşecek durumda olmadığını göstermektedir. Mevcut şartların farkında olan Çin temkinli diplomasiyi elden bırakmamakta ve ABD tarafından tehdit olarak algılanmak istememektedir. Yalnız başına baş edemeyeceği sorunlarda ya ABD ile ya da Rusya ile işbirliği yapmaya gayret eden Çin her fırsatta uluslararası politikada düşük profilli bir siyaset izlediğini vurgulamayı ihmal etmemektedir. Böylece perde arkasından acımasız bir rekabet içinde olduğu aktörleri kuşkulandırmamaya çalışmaktadır. Bu şartlar altında kendi ekonomik gelişmesini tamamlamak isteyen Çin dışarıdan gelebilecek husumetleri bertaraf etmeye çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

AB Haber: “AB’nin en önemli ticaret ortağı ABD ve Çin”, 29.03. 2017, <http://www.abhaber.com/abnin-en-onemli-ticaret-ortagi-abd-ve-cin/>, (09.5.2017).

AB Dış İlişkiler Servisi (European Union External Action), “34th EU-China Dialogue on Human Rights”, 02/12/2015, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4594_en, (19.5.2017).

Alagöz, Akçadağ Emine, “Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri”, 08.01.2013, <http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-iliskileri/#.WSRkmGjyIU>, (21.4.2017).

Arm’s Control Association), “Arms Control and Proliferation Profile: China”, Mart 2017, <https://www.armscontrol.org/factsheets/chinaprofile>, (11.6.2017).

Avrupa Komisyonu (European Commission), Report on EU customs enforcement of intellectual property rights (IPR) – Results at the EU border 2014, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.

Barton, Benjamin, and Men, Jing, China and the European Union in Africa: Partners or Competitors?, Routledge, 2011.

Brautigam, Deborah, The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa, Oxford University Press, 2010.

China.com. Türkçe: “Çin ile Estonya, işbirliğini yoğunlaştıracak”, 24.01.2015, <http://turkish.china.com/news/china/543/20150124/265764.html>, (13.6.2017).

DeutscheWelle, “Çin’den Sarkozy’e Dalay Lama tehdidi”, 08.12.2008, <http://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-sarkozye-dalay-lama-tehdidi/a-3856947>, (27.6.2017).

Dong, Lisheng, Wang, Zhengxu, and Dekker, Henk, (Eds), China and the European Union (China Policy Series), Routledge, 2013.

Dünya: “Çin piyasa ekonomisi statüsüne hazırlanıyor”, 15.01.2016, <https://www.dunya.com/dunya/cin-piyasa-ekonomisi-statusune-hazirlaniyor-haberi-304550>, (01.6.2017).

Dünya Bankası, China Overview, 28.03.2017, <http://www.worldbank.org/en/country/china/overview>, (08.5.2017).

Gibbs, Nick, Land Rover blasts Evoque look-alike from China, 26.11.2014, <http://europe.autonews.com/article/20141126/COPY/311289991/land-roverblasts-evoque-look-alike-from-china>, (02.6.2017).

Grant, Charles, and Barysch, Katinka, Can Europe and China shape a new world order?, Centre For European Reform, 2008, https://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p_837-611.pdf, (09.5.2017).

Hwee, Yeo, Lay, The EU's role in Security and regional order in East Asia. In Shearman, Peter, (Eds.), Power Transition and International Order in Asia: Issues and Challenges. Routledge, 2013.

Kang, David, C., China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia, Columbia University Press, 2008.

Keyvan, Özlem, Zerrin, Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği-Çin İlişkileri – Tehditler, Fırsatlar, Öneriler, Doktora Tezi, 2015.

Smith, Karen, E., European Union Foreign Policy in a Changing World, Cambridge, Polity Press, 2003.

Timetürk, “Çin’de Hıristiyan sayısında ciddi artış”, 28.03.2016, <http://www.timeturk.com/cin-de-hristiyan-sayisinda-ciddi-artis/haber-137711>, (06.5.2017).

T.C. Dışışleri Bakanlığı: “Kyoto Protokolü”, <http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa>, (18.01.2018).

Wang, Jianwei, and Song, Weiqing, (Eds.), China, the European Union, and the International Politics of Global Governance, Palgrave Macmillan US, 2016.

Xiang, Cai, “How China Should Counteract against the EU’s Safeguard Measures”, European Integration Studies, No. 3, 2005.

Xin, Chen, China-EU Economic and Trade Relations, In Zhou, Hong (Ed.),China-EU Relations, Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership, Springer Singapore, 2017.

Zhang, Xiaotong, The impact of European debt crisis on EU-US-China relations, The EU, the US and China-Towards a New International Order?. Edward Elgar Publishing,2014.

Zhou, Hong, (Ed.), China-EU Relations, Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership, Springer Singapore, 2017.